

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ХОРОВОГО МИСТЕЦТВА
В ПОЛЬЩІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ СТ.

У статті робиться спроба розглянути й оцінити з позицій сьогодення особливості розвитку українського хорового мистецтва в Польщі в другій половині ХХ ст. Особлива увага звернена на діяльність провідних хорових колективів та їх керівників, діючий репертуар, суспільно-культурні умови діяльності українців у цій країні.

Ключові слова: хорове мистецтво, диригент, репертуар, українці, товариства.

Сучасний україно-польський діалог в галузі культури привертає увагу науковців не тільки до проблем сьогодення, але й до осмислення недалекого минулого. В Польщі впродовж ХХ століття проживають українці, які складають національну меншину і розсіяні по всій території країни, що впливає на процес самоідентифікації і збереження національної і культурної самобутності. Заселяють вони не лише давні землі польсько-українського прикордоння, але й південно-західні і північно-східні воєводства.

Суспільно-культурні умови життя і діяльності українців у Польщі нерозривно пов'язані з її непростю історією. Окремі розрізнені статті музикознавців та критиків з цієї проблеми, які публікувалися в різні роки на сторінках часописів «Український календар» та «Наше слово» (Варшава), «Альманах Українського Народного Союзу» (Нью-Йорк) та інших виданнях, дають можливість сконструювати цілісну картину хорового процесу українців у післявоєнній Польщі. Мета нашого дослідження – виявити особливості розвитку українського хорового мистецтва у Польщі в другій половині ХХ ст., яке мало міцні підвалини з початку століття. Так, в 1908 р. постає хор *Української громади* у Варшаві (існував до 1915) [24], у міжвоєнний період – перший професійний хор Д. Котка та просвітянські аматорські хори на етнічних українських землях [7], які згодом відійшли до Польщі.

Для досягнення вищевказаної мети передбачається вирішити такі завдання:

- висвітлити суспільно-культурні умови життя і діяльності українців у Польщі у другій половині ХХ ст.;
- показати діяльність різних хорових колективів української діаспори в Польщі і виявити їх специфіку;
- подати коротку характеристику хорових диригентів цього періоду;
- виявити особливості хорового процесу українських колективів у контексті суспільно-політичних умов у Польщі впродовж вказаного періоду.

Після Другої світової війни постає Польська Народна Республіка, політика якої була під значним впливом Радянського Союзу впродовж більше сорока років. Незважаючи на складні суспільно-культурні умови життя, українці – польські громадяни не лише зберігали свою національну культуру, але іноді мали більше свободи у пропагуванні її, як українці на своїй землі. Свідченням цього є окремі публікації про діячів української культури, які були репресовані і замовчувані на Україні. До них, зокрема, належить диригент Дмитро Котко. Статті, присвячені характеристиці його особистості та творчості, друкуються в Польщі в журналах «Наша культура», «Український календар», в тому числі і до 90-річчя з дня народження маестро, в той час як на Україні не було жодної [14].

Аматорські, в тому числі хорові, колективи існували у всіх більших скупченнях українців. Саме вони стали основою для створення організаційної сітки *Українського суспільно-культурного товариства* (далі – УСКТ), яке було утворене в червні 1956 р. з метою повного розвитку культурного життя української меншини у Польщі. Товариство будувалося на пануючих в країні соціалістичних засадах, заснувало свої друковані органи: газету «Наше слово» (1956 р.), щорічник «Український календар» (виходив з 1960 р. тиражем 9 тис. примірників), організувало проведення Фестивалів української пісні й музики (з 1967 р. почергово проводились у Сяноці, Кентшині (1968), Кошаліні (1969), Варшаві (1971) і т.д.

Не стояла осторонь і держава: Міністерство культури організувало курси для культурно-освітніх працівників, призначило фінансову допомогу для аматорських гуртків, організувало огляди аматорських гуртків.

За перше п'ятиріччя було створено 27 хорів. Серед провідних колективів були Зеленогірський, Осецький (кер. Я.Полянський), Новодвірський (кер. Я.Зарічний), Гурово-Лавецький, Люблінський, Перемишльський (кер. Я.Поповська) та Варшавський (кер. Й.Курочко в 1956-68 рр.) хори, чоловічий хор «Журавлі» (кер. Я.Полянський), фольклорний ансамбль лемківської пісні і танцю «Лемковина» [17]. Ці колективи брали активну участь у діяльності української громади, виступали з концертами в інших містах країни.

Чоловічий хор «Журавлі» був створений в 1972 р. в Сьрудборові під Варшавою під орудою Я.Полянського. До складу входило шістдесят співаків зі всієї Польщі (з шіснадцяти місцевостей), більшість з яких аматори. В основі першого репертуару – твори українських композиторів-класиків М.Лисенка, І.Воробкевича, П.Ніщинського, О.Нижанківського, С.Людкевича, згодом хор опановує хорові концерти Д.Бортнянського, українську духовну музику XVII-XX ст. Через кілька місяців діяльності хор було прийнято в ряди дійсних членів Спілки польських хорів і оркестрів, Міністерство культури закупило одяг для учасників колективу [27, 39]. На святкування 5-річчя хору в 1977 р. приїхав щирий приятель «Журавлів» проф. О.Міньківський. Хор постійно концертував містами країни, завойовуючи прихильність не лише слухачів, але й професійних критиків. Так, відомий музикознавець проф. Єдвард Йозайтіс дійшов висновку, що «колектив належить до найкращих чоловічих хорів у Польщі і може концертувати в кожній країні, на найкращих сценах світу» [27, 40]. Бібліографія відгуків про концерти хору за перше десятиріччя вміщено в «Українському календарі» за 1982 рік [12], а В.Ольгович присвятив цій даті вірш «Журавлі» [18]. Серед достоїнств хору критики відзначали «чистоту і урівноваженість звучання груп, гнучкість і рухливість голосів, уміння в рівній мірі донести до слухачів музику і слово, це значить суть і сенс виконуваного, відчуття стилів і дуже важлива якість – постійне творче шукання чогось нового, передусім у невичерпній скарбниці українського народного музичного мистецтва» [23, 1]. З 1983 р. хор очолює Р.Ревакович, і до кінця 80-х рр. XX ст. настає другий етап розвитку цього чудового колективу: змінюється і ускладнюється репертуар, колектив бере участь у престижних польських фестивалях і акціях, з'являються можливості дальніх гастролей (до США, Канади), записуються нові платівки. У 1988 році, коли світ відзначав Ювілей 1000-ліття хрещення Русі-України, «Журавлі» концертують у Краківській філармонії разом з хором Ягелонського університету, співають Літургію, яку відправляв глава УГКЦ митрополит кир Мирослав Любачівський в присутності глави Католицького костюлу в Польщі кардинала Юзефа Глемпа, українських і польських владик, духовенства і кількох десятків тисяч вірних; виступають на Міжнародному фестивалі «Музика у старому Кракові», в якому взяли участь знамениті колективи з Іспанії, Англії, Німеччини, США, Латвії, а також симфонічний оркестр Краківської філармонії під диригуванням Кшиштофа Пендерецького [25].

Перші закордонні гастролі хору в 1975 р. з успіхом відбулися у Чехословаччині, згодом у Німеччині (1989 р.), Бельгії (1989 р.), Канаді, США (1986 р.). В Україну «Журавлі» вперше приїхали у березні 1989 р., в рік святкування 175-х роковин від дня народження Т.Шевченка. Дев'ять концертів у Львові, Києві, Рівному, Берестечку, Чернігові, Каневі відбувалися у вщерть переповнених слухачами залах, у супроводі нестихаючих оплесків [9], згодом колектив неодноразово бував на Україні.

У 1980 р. хор записує свою першу платівку і з цього приводу в журналі «Наша культура» відомий польський музичний критик Вацлав Панек подає фахову рецензію [19], а український поет Іван Драч присвячує керівнику хору Я.Полянському вірш «Журавлі» [8]. В. Панек, глибоко аналізуючи записані твори, відзначає насамперед високу культуру звучання хору, копітку працю над стилістичною концепцією представлених творів і вважає, що «Журавлі» не поступаються своїм виконавським рівнем добрим професійним колективам.

При церкві оо. Василіян у Варшаві Я.Полянський створив *камерний молодіжний хор* (1977р.), який виконував дуже важливу позитивну екуменічну місію, виступаючи не лише перед українцями, але і перед поляками, демонструючи їм високу українську духовну хорову культуру

[15]. Хор – лауреат I Всесвітнього фестивалю релігійної пісні в Римі. Виступав у Німеччині, Франції, Україні, взяв участь у святкуванні 1000-ліття хрещення України-Руси у Ватикані та Ченстохові, виступав перед Папою Іваном Павлом II, здійснив турне у США, Канаду [3, 257].

У Кошаліні в 1987 р. Я.Полянський засновує хор української молоді «*Тисячоліття*». Як і їх батьки, шістдесят учнів та студентів середніх і вищих навчальних закладів з усіх усюд з'їжджалися на репетиції колективу. Вже через два роки (1989 р.) хор здійснює гастролі до України. Рецензія на його виступ у Бориславі дає можливість здійснити характеристику діючого репертуару. Окрім гармонізацій лемківських пісень Я.Полянського, хор виконував духовні та світські твори Д.Бортнянського, М.Березовського, М.Лисенка, М.Леонтовича, Д.Січинського, А.Гнатишина, Д.Котка, Й.Курочка та ін. [6]. На Різдво того ж року хор із українськими колядками та щедрівками в опрацюваннях К.Стеценка, М.Леонтовича, О.Кошиця, Д.Січинського, Р.Купчинського, А.Авдієвського, Я.Полянського виступає в Кошаліні та Слупську [13].

У Перемишлі діють українські хори: жіночий «*Намісто*» (1989 р.), жіноча капела «*Бандура*» (1978 р.), мішаний хор загальноосвітнього ліцею з українською мовою навчання (1992 р.) під керівництвом О.Попович. У їх багатому репертуарі – українська класика, твори сучасних українських композиторів (Б.Фільц, І.Поклад та ін.), українські народні пісні в опрацюваннях різних композиторів. «*Намісто*» – лауреат III премії на Загальнопольському фестивалі коляд та пасторалок (Бендзін, 2001), учасник багатьох загальнопольських хорових фестивалів, концертів духовної музики, має запис циклу коляд та щедрівок на аудіокасеті «*Бог ся рождає*» (2000). Капела «*Бандура*» – лауреат багатьох фестивалів, гастролювала в Італії, Німеччині, Україні, Канаді, США, Австрії, здійснила записи на платівку «*Бандура – ехо стени України*» (1985), на аудіо-касету «*З далекого краю*» (1999). Мішаний хор загальноосвітнього ліцею виступає на конкурсах і фестивалях в Польщі і Україні, лауреат Воєводського конкурсу шкільних хорів (м.Перемишль, III премія, 1998), Міжнародного фестивалю «*Презентації культур пограниччя*» (м.Перемишль, 2001) та ін. [3, с. 258-259].

З метою забезпечення хорів репертуаром, видаються пісенники, хорові твори та опрацювання систематично публікуються в друкованих органах УСКТ, зокрема в «*Українському календарі*». Про ідеологічний вплив на репертуар цього періоду свідчать програмні статті керівників товариства. В одній із них говориться: «Розвиваючи серед населення українські народні традиції і мову, наші гуртки в своїй культурно-освітній роботі мало уваги звертають на добір сучасного поступового репертуару, який поруч з артистичними цінностями підносить би загальні знання людей, їх культуру, формував владисте відношення громадян до будівництва соціалізму в нашій країні» [2, 61-62].

В 1959 р. при Головному правлінні УСКТ створено секцію для розвитку регіональної лемківської культури, яка організувала лемківські аматорські колективи.

Серед українських хорових диригентів у Польщі другої половини XX ст. виділяються Л.Гладилевич, Я.Полянський, Я.Поповська, В.Пайташ, П.Лахтук, Й.Курочко, О.Попович та ін.

Відомий український і польський композитор *Людвиг Гладилевич* (1885, м. Коломия, тепер Івано-Франківськ. обл. – 1967) понад сорок років віддав польській культурі. Хоч уже в старшому віці він очолив мішаний хор УСКТ у Катовицях (1958), проте був щасливий, що на схилі свого життя міг ще останні сили присвятити розвитку української музичної культури. Саме для цього хору писав оригінальні твори і обробки народних пісень, майже щорічно хор брав участь у Шевченківських концертах [21].

Випускник Львівської консерваторії *Йосип Курочко* керував першим мішаним хором УСКТ у Варшаві (1956-68 рр.).

Диригентський талант *Ярослава Полянського* (1930-1994) визрівав спершу в сільських хорах Сквезина, Осецька (1957-1961), шліфувався на курсах УСКТ у Ядвісіні під керівництвом відомого диригента заслуженої державної капели бандуристів України, професора О.Міньківського (1957р.), у Музичній академії ім.Ф.Шопена у Варшаві (1966), розквітнув у керівництві Варшавським українським хором (з 1960), мішаним Варшавсько-Гдинським хором «*Дума*» (60-70-ті рр.). В їх репертуарі були широко представлені кращі зразки української класики, обробки народних пісень, твори сучасних композиторів. В концерті з нагоди 150-річчя Т.Шевченка разом з Варшавським хором співав

солист Варшавської опери, співак світової слави Бернард Ладиш. Звучали «Заповіт», «Думи мої», «Взяв би я бандуру» та інші [33, 131]. Про високий виконавський рівень колективу свідчить відгук першого піаніста Великого театру у Варшаві Єжи Гачека, який після Шевченківського концерту 1970 р., на якому супроводжував виступ хору, сказав: «Не віриться, що це аматорський хор, бо бажав би собі, щоб наші професійні колективи так інтерпретували музику. Тому я вдячний, що мене запрошено, бо я міг послухати прекрасну українську пісню» [5, 100]. Кращі твори у виконанні хору були записані польським радіо. В 1971 р. диригент організує чоловічий хор «Журавлі» і підносить його мистецький рівень до професійного. «І хоч офіційна влада намагалася репертуар хору звести до фольклорного рівня, та він не зважав на тиск. Його репертуар, опертий на твори Бортнянського, Березовського, Веделя, Лисенка, Стеценка та інших, звучав, наче гімн, і зворушував до сліз» [29, 360]. Я.Полянський дбав про виховання української молоді, а тому організує Молодіжний камерний хор у Варшаві (1977 р.), хор української молоді «Тисячоліття» (1987 р.).

Як музикант це була сильна індивідуальність, а ще це був «відважний і відданий патріот України, який з надр лемківської регіональної культури виріс і вознісся на неосяжні вишини музичного мистецтва, це був титан нашої музичної культури в повоєнній Польщі» [29, 360].

Працюючи в головному правлінні УСКТ (з 1966 р.), Я.Полянський висуває концепцію проведення фестивалів української пісні й музики, що піднесло рівень українського вокально-хорового мистецтва у Польщі.

Я.Полянський активно працював як фольклорист: записав та опрацював понад п'ять тисяч українських (лемківських) пісень, близько 800 опублікував на сторінках газети «Наше слово» (80-ті рр. ХХ ст.), щорічника «Український календар» [4], друкував окремими виданнями. Так, до тридцятиріччя Народної Польщі він упорядковує збірку хорових творів, у якому є як його оригінальні твори («Розвеселися»), так і опрацювання народних пісень («Ой наїхали вози» за Д.Котком; «Ані сниться, ні дрімиться» за Є.Козаком; «Бабусю рідненька», «Що ж я буду, бідний, діяв» за В.Матюком; «Ой гою, гою»; «А там долом під явором», «Ой у полі три криниченьки» [10]. Я.Полянський – автор понад двіста хорових творів, десятків творів на слова українських поетів у Польщі – І.Райт, Є.Самохваленка, О.Ланського, В.Назарука, Я. Гудемчука [3, 496]. Він є автором наукових розвідок на тему лемківської пісні, методичних порад з питань вокально-хорового виховання. Свідченням високих заслуг митця є нагородження Я. Полянського відзнакою «Заслужений діяч культури» (1967р.). Маєстро Ярослав Полянський продемонстрував цілому світові, «що в часи пишного розквіту західноєвропейської музичної культури – ренесансу та бароко – і на Україні існувала висока музична культура, зокрема хорова церковна, яка ні в чому не поступалася знаменитим католицьким літургіям з могутнім костьольним органом», – так писав В.Посацький у журналі «Наша культура» [23, 1].

Диригентська діяльність **Ярослави Поповської** (1914 – після 1983) тісно пов'язана з Перемишлем та його хором. Тут вона закінчила Музичний інститут ім. М.Лисенка (клас фортепіано, 1936 р.), склала іспит до Львівської консерваторії, звідки перейшла на музикологічне відділення Ягелонського університету в Кракові. Початок війни в 1939 р. перервав її навчання, і диплом магістра у Музичній вищій школі у Кракові вона здобула тільки в 1968 р. Великий вплив на музичні зацікавлення Ярослави мала світової слави співачка Соломія Крушельницька, яка була рідною сестрою її матері. «Ярослава записувала в Надсянні народні пісні, опрацьовувала їх, надавала їм своєрідного колориту у виконанні для різних співочих груп» [29, 364]. Як піонер Перемишльського УСКТ, вона впродовж майже сорока років активно працює не тільки з хором, але й естрадними та молодіжними колективами [28], після політичної відлиги ставить «Козу-Дерезу» М.Лисенка, що здобула широке визнання і популярність у цілій Польщі, активно дописувала до тижневика «Наше слово» та щорічних календарів УСКТ [29, 365]. Я.Поповська тісно співпрацювала з Я.Полянським, підтримувала контакти з С.Людкевичем, добре знала В.Барвінського, В.Витвицького, Любку Колессу, листувалася з композиторами з Центральної України.

З іменем заслуженого діяча культури **Петра Лаштока** пов'язана діяльність першої і єдиної на той час (70-ті рр.) в ПНР капели бандуристів, в репертуарі якої були переважно старовинні украї-

нські народні пісні. Організатором лемківського ансамблю пісні і танцю в Лісці (пов. Люблін) в 1965 р. був **Ярослав Трохановський** [1], відомим диригентом хору УСКТ у Слупську – випускник Вищої музичної школи у Лодзі, магістр **Міхал Козира** [20].

Подвижником української духовної хорової музики в Польщі є **Володимир Пайташ** (1927 р.н.). За відданість УГКЦ він був двічі арештований, не отримав священничих свячень після закінчення Малої Духовної Семінарії у Перемишлі (1945 р.), оскільки не погодився змінити обряд. Після заснування УСКТ, В.Пайташ працює в Народному домі м.Перемишля (з 1956 р.), а в 1957 р., коли стали дозволені греко-католицькі богослужіння, організовує і очолює тут церковний хор «*Горі Серця*», який під його музичним керівництвом діє і сьогодні [29, 334-335]. При церковному хорі заснував групу мандоліністів, потім – бандуристів. У репертуарі хору – Служби Божі різних авторів, окрема програма з творів А.Нанке, колядки, щедрівки. Крім Літургій, кілька разів на рік організовує тематичні концерти церковної музики, гастролює з хором в багатьох воеводствах Польщі, учасник фестивалів сакральної музики «*Сакросонг*», екуменічних Богослужінь у Любліні, Ряшеві, Кракові. Хор під його керівництвом ставав лауреатом цих фестивалів. У хорі виховувалися молоді диригенти – керівники хорів Павло Любович, Марія Фіцак. О.Попович популяризує його творчість у різних виданнях [3, 484]. В.Пайташ – автор співаника «*Горі серця*» для вірних і священника (в 2-х частинах). За велику культурну та релігійну діяльність йому присуджена державна відзнака Міністра культури й мистецтв Польщі «Заслужений діяч культури» (1996 р.), у ювілейному 2000 р. митрополит УГКЦ крп І.Мартиняк нагородив Ювілейною Грамотою церковний хор *Горі Серця* та його диригента.

Роман Ревакович (1958 р.н.) – один з провідних українських хорових диригентів у Польщі кінця ХХ ст. Ще навчаючись у Варшавській Музичній академії ім. Ф.Шопена (закінчив її 1986 р. по класу композиції), з 1983 р. він очолює добре відомий вже колектив – хор «*Журавлі*» і підносить його на вищій щабель. Завдяки йому хор побував на гастролях у багатьох країнах світу, переживав хвилини творчого злету. В 1988 р. Р.Ревакович заснував хор «*Срмос*». В останні роки виступає як гастролуючий диригент симфонічних оркестрів, як композитор пише твори для гобоя, мішаного хору, оркестру, камерного ансамблю [16, 502].

Заслужений діяч культури **Оля Попович** (1961 р.н.) належить до сучасних діячів української музичної культури у Польщі. На початку ХХІ ст. у Перемишлі під її керівництвом працюють українські хори «*Намісто*», «*Бандура*», мішаний хор загальноосвітнього ліцею з українською мовою навчання. Закінчивши вокальний факультет Музичної академії у Кракові (1987 р.), продовжує працювати як науковець [22] і успішно завершила написання кандидатської дисертації, де вперше в українському музикознавстві порушила проблему реконструкції і висвітлення музичного життя Перемишля в 1919-1999 рр. Вона очолює Товариство українських бандуристів Європи з центром у Парижі, проводить велику громадську діяльність [29, 362-364].

В 1989 р. головне правління УСКТ опублікувало розгорнений звіт «Українці в Народній Польщі», помітне місце в якому займав аматорський художній рух. До найбільш помітних і цінуваних проявів його відносили: фестиваль музики, пісні і танцю, організований протягом кількох років з участю біля 800 виконавців і 7-8 тисяч глядачів у Лісній опері в Сопоті; діяльність чоловічого хору «*Журавлі*» і колективу «*Лемковина*», які відомі з виступів у Польщі, США, Канаді, Україні; дитячі конкурси та огляди співу [31].

Якщо раніше єдина організація українців (УСКТ) була підпорядкована Міністерству внутрішніх справ, яке здійснювало постійний нагляд за її діяльністю, українська громада в Польщі була штучно відірваною від української діаспори на Заході; польське суспільство в силу певних історичних обставин було налаштоване негативно до українців, то після розпаду Радянського Союзу, усамоствінення країн Східної Європи, в тому числі Польщі, українці в ній стали проявляти значну активність у пошуках відповідного місця для себе у змінених обставинах посткомуністичної Речі Посполитої. Еволюційні зміни почали відбуватися в УСКТ в 1989 р., а в 1990 р. на його місці було утворене *Об'єднання Українців у Польщі* (ОУП), яке на початку 90-х налічувало близько восьми тисяч членів; національні меншини (в т.ч. українці) були виведені з-під підпорядкування МВС і стали фінансуватися Міністерством культури і мистецтва, на Фестивалі української пісні й танцю в Сопоті

(1990 р.) вперше за сорок років замайорів синьо-жовтий прапор, а присутні відспівали гімн «Ще не вмерла Україна», з'явилися численні нові українські організації [32, 78-81], які позбулися обмеження накинутої їм незмінної моделі культурної діяльності. Як приклад, краківська Фундація Св.Володимира є єдиним сталим діючим центром промоції української культури, в тому числі і музичної [30, 55]. Українці є активними учасниками будівництва громадянського суспільства у Польщі і часто тепер виступають посередниками в польсько-українських контактах, розвитку партнерських стосунків між містами та воєводствами в Польщі й в Україні. Діюче сьогодні в Польщі музичне видавництво «КОКА» спеціалізується не лише у випуску і популяризації української альтернативної музики, а також автентичного фольклору. До кращих досягнень видавництва, заснованого Володимиром Наконечним, належить видання серії касет і компактдисків української музики, а також організація маршрутів концертних груп з України і західних груп, натхненних українським фольклором (наприклад, британських груп «*Carpathiana*», «*The Ukrainias*») [30, 55].

Українська спільнота у Польщі в листопаді 2006 р. урочисто відзначила півстоліття свого зорганізованого суспільно-культурного життя. У Варшаві святкування відбувалися під патронатом Надзвичайного і Повноважного Посла України в Польщі О.Моцика. У ювілейному концерті брав участь чоловічий хор «*Журавлі*», який витримав випробування часом (працює вже 35 років, тепер під керуванням Я.Вуйціка) [26, 3].

Свідченням живучості традицій є проведення Конкурсу української пісні «*З підляської криниці*». У Третьому конкурсі, який відбувся 2007 р., взяли участь тридцять один виконавець, серед яких переможець – чоловічий хор «*Журанти*» (кер. А.Нігеревич) [11, 2-3].

Незважаючи на складні суспільно-культурні умови та ряд проблем, які утруднювали процес самоідентифікації і збереження національної і культурної totoжності українців у Польщі (розпорошення їх по всій території країни; ідеологічний тиск; насторожене, а іноді відверто вороже ставлення поляків до українців; недостачу висококваліфікованих керівників колективів; брак фінансової допомоги для закупівлі сценічного одягу, музичних інструментів, оплати оренди залів, гастрольних поїздок та ін.), їх хорове мистецтво впродовж ХХ ст. не лише зберігалось, але як соціо-культурний феномен мало ряд особливостей та певні успіхи: існування значної кількості аматорських хорових колективів, особливо до 90-х рр. ХХ ст., ряд з яких мали ознаки професійності; різноманітність хорових колективів (чоловічі, жіночі, дитячі, капели бандуристів, лемківської пісні, церковні); провідні хорові колективи очолювали фахівці з вищою музичною освітою (переважно здобутою в польських вузах), які високо оцінені державою (багато з них удостоєні державного звання «Заслужений діяч мистецтв»); зняття обмеження накинутої українцям в 50-80-х рр. ХХ ст. незмінної моделі культурної діяльності; популяризація маловідомої в Польщі хорової професійної і народної української музики; проведення фестивалів і конкурсів української пісні і музики (особливо популярними стали «*Лемківська ватра*», Зеленогурський, Познанський фестивалі, в останні роки – конкурс української пісні «*З підляської криниці*»), створення оригінальних хорових творів; друкування української хорової літератури; запис, опрацювання і опублікування кращих зразків українського фольклору; висока оцінка діяльності провідних хорових колективів польськими музичними критиками.

Таким чином, українське хорове мистецтво в Польщі в другій половині ХХ ст. розвивалося як складова частина українського культурного простору, забезпечувало збереження кращих хорових традицій етносу, сприяло самоідентифікації українців як національної меншини. Знайшовши своє місце в сучасній оновленій європейській Польщі, хорове мистецтво українців і в ХХІ столітті слугуватиме високим цілям гуманізму, культури і просвітництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. А.Б. Наші диригенти. Ярослав Трохановський // Український календар (Варшава). – 1971. – С.104-105.
2. Боярський Г. П'ятиріччя УСКТ // Український календар (Варшава). – 1962. – С.53-65.
3. Бурбан М. Українські хори і диригенти. – Дрогобич: ПОСВІТ, 2006.
4. В зеленім гаю. Сл. і муз. народні. Обр. для міш. Хору Я.Полянського // Український календар (Варшава). – 1966. – С. 320-321; Буд здрава землице. Лемківська народна пісня. Обр.

- Я.Полянського // Український календар (Варшава). – 1974. – С. 296; Сидит пташок. Лемківська нар. пісня. Запис та гармонізація Я.Полянського; Чого плаче горобець. Сл. І.Рейт, муз. Я.Полянського // Український календар (Варшава). – 1981. – С. 196-197, 229; До моєї пісні. Сл. Б.-І.Антонича, муз. Я.Полянського // Український календар (Варшава). – 1982. – С. 180-181.
5. Дзвінка М. Наші диригенти. Ярослав Полянський // Український календар (Варшава). – 1971. – С.99-101.
 6. Дзіндзьо М. Хор «Тисячоліття» у Бориславі // Наше слово (Варшава). – 1989. – 29 жовт.
 7. Дмитро Котко та його хори. Статті, рецензії, спогади, документи /Ред.-упор. С.Стельмашук. – Дрогобич, 2000.
 8. Драч І. Журавлі // Наша культура (Варшава). – 1980. – грудень, № 12.
 9. «Журавлі» заспівали Україні // Наше слово (Варшава). – 1989. – 23 квіт.
 10. Збірка 10 пісень для хорів /Упор. Я.Полянський. – Варшава: Головне правління УСКТ, 1974. – 34 с.
 11. іб. Співочі перегони // Над Бугом і Нарвою (Bielsk Podlaski). – 2007. – ч.3 (травень-червень). – С. 2-3.
 12. Козак М. Бібліографія відгуків у польській пресі на концерти хору «Журавлі»; Козак М. Бібліографія відгуків про хор «Журавлі» українською мовою // Український календар (Варшава). – 1982. – С. 44-47.
 13. Концерти молодіжного хору // Наше слово (Варшава). – 1989. – 19 березня.
 14. Кравчук М. Український професійний хор в Польщі //Український календар (Варшава). – 1968. – С. 79-83; Кліш Ю. Володар країни див //Наша культура (Варшава). – 1978. – №10. – С. 2-5; Михальчишин Я. Незабутнє. До 90-ліття Дмитра Котка // Наша культура (Варшава). – 1982. – №5. – С. 1-2; Клаш Ю. У пісні доля // Наша культура (Варшава). – 1982. – №5. – С. 1-5.
 15. Лесів М. Камерний співав у Любліні // Наше слово (Варшава). – 1989. – 19 березня.
 16. Мистецтво України: Біограф. Довід. Упор.: А.В.Кудрицький, М.Г.Лабінський; За ред. А.В.Кудрицького. – К.: Укр. енцикл., 1997.
 17. Міхняк Я. Лемковина // Український календар (Варшава). – 1983. – С.57-59.
 18. Ольгович В. Журавлі // Наша культура (Варшава). – 1982. – серпень, № 6.
 19. Панек В. Візитка картка «Журавлів» // Наша культура (Варшава). – 1980. – № 12.
 20. Панчак В. Наші диригенти. Міхал Кизира // Український календар (Варшава). – 1971. – С. 105-106.
 21. Погорецький В. Спогади про Людовика Миколу Гладилевича // Укр. календар (Варшава). – 1975. – С. 117-119.
 22. Попович О. Музичний інститут ім. Миколи Лисенка у Львові, філія в Перемишлі //Перемишль і Перемиська земля протягом віків (3). Інституції. Збірник наук. праць та матеріалів Міжнародної наукової конференції / Наукове товариство ім.Шевченка у Польщі; Інститут українознавства ім.І.Крип'якевича Нан України. Під ред. С. Заброварного. Упор.: С.Заброварний, М.Литвин, Ф. Стеблій. – Львів, 2003. – С. 374-380.
 23. Посацький В. Нові успіхи «Журавлів» // Наша культура (Варшава). – 1980 – січень, № 1. – С.1-3.
 24. Приходько О. Заснування хору «Української громади» у Варшаві (1908-1915)// Український календар (Варшава). – 1968. – С.101-104.
 25. Рєвакович Р. Два роки в хорі «Журавлі» // Наше слово (Варшава). – 1989. – 13 серп.
 26. Савчук С. Півстоліття праці задля збереження рідного // Над Бугом і Нарвою (Bielsk Podlaski). – 2007. – ч.1 (січень-лютий). – С.3-4.
 27. Співак Є. Десять років журавлиної пісні // Український календар (Варшава). – 1982. – С. 39-43.
 28. Стех Я. Наші диригенти. Ярослава Поповська// Український календар (Варшава). – 1971. – С. 101-102.
 29. Стех Я. Пропам'ятна книга українських діячів Перемищини ХІХ –ХХ століть. *Збірник есеїв. Частина перша.* – Львів: СПОЛЮМ, 2006.
 30. Тима П. Сила меншини// Нова Польща (Краків). – С. 50-57.

31. Українці в Народній Польщі // Наше слово (Варшава). – 1989. – 7 трав.
 32. Чех М. Українці в Польщі // Альманах Українського Народного Союзу на рік 1991 (Нью-Йорк). – С. 74-82.
 33. Шелюк І. Варшавський хор // Український календар (Варшава). – 1966. – С.130-132.

Ganna Karas

PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF UKRAINIAN CHORAL ART IN POLAND IN THE SECOND HALF OF THE XX TH CENTURY

The given article is a contemporary attempt to review and value peculiarities of development of Ukrainian choral art in Poland in the second half of the XXth century. Special attention is given to the activities of the leading chorus, their conductors, and acting repertoire as well as public-cultural conditions for the undertakings of the Ukrainians in this country.

Key words: choral art, conductor, repertoire, chorus, Ukrainians, public organizations.

Тетяна Бурдейна-Публіка

ФІЛАРМОНІЧНІ ТОВАРИСТВА У СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті після попередніх зауваг з історії європейського філармонічного руху розглядаються проблеми становлення в Україні професійних концертних товариств та формування філармоній у 20-30-і роки ХХ ст., визначаються їх основні завдання з урахуванням специфіки соціокультурної ситуації зазначеного періоду.

Ключові слова: філармонія, Російське музичне товариство, товариство імені М.Леонтовича, Українське філармонічне товариство.

У духовному відродженні сучасної української держави важливу роль відіграє усвідомлення і використання усіх культурних здобутків попередніх поколінь, пов'язаних не лише зі створенням мистецьких зразків, але й зі способами їх розповсюдження і донесення до широких мас. Починаючи з часів античності, завдання посередництва у музичній комунікації досить часто розв'язували різноманітні об'єднання музикантів, що стали прообразом сучасних філармонічних товариств. Вивчення особливостей функціонування філармонічних товариств на українському ґрунті неможливе без визначення змісту самого поняття «філармонія» та короткого історичного огляду розвитку цього виду організаційно-концертної та музично-просвітницької роботи. Тому метою статті є визначення головних завдань філармонічних товариств та специфіки їх вирішення на теренах України у зазначений період. Історія зародження і розвитку філармонічного руху й досі не стала об'єктом окремих системних наукових досліджень, а завжди розглядається лише у контексті певної музичної культури, про що свідчать праці М.Загайкевич [2], Л.Кадцина[3], Н.Кашкадамової [6], Й.Миклашевського [9], П.Сокальського [17], Е.Яворського [18].

Історичні джерела появи філармоній та їх прообрази, на нашу думку, слід шукати ще в культурі Давньої Греції, де систематично було розроблене вчення про етос. Вихідним положенням цього вчення давньогрецькі філософи Домон Афінський, Платон, його учень Аристотель, Демокрит висунули тезу про причинний зв'язок між характером, складом музики і душевними переживаннями, які вона викликає, тим самим наголошуючи на соціальній та виховній ролі музики у житті співгромадян. Висновком стала ідея про етичний вплив музики на формування громадянина та необхідність її використання з метою впровадження ідеалів державної політики.

Принцип поєднання музики, слова, пластики та акторської гри покладений і в основу трагедійного театрального дійства, і в корінь сучасного терміна. Адже саме слово «філармонія» походить від поєднання грецького *phillo* – люблю та *harmonia* – гармонія, і в певному сенсі означає зв'язок між різними видами мистецтва. Адже тільки в такому мистецькому закладі можуть співіснувати художнє читання і спів, симфонічна і камерна музика, хори та ансамблі різного складу [18, 5].